

**ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐԻ ԱՆՀԱՏԱԿԱՆ ԱԶԱՏՈՒԹՅՈՒՆՆ ԻՐԱՎԱԿԱՆ
ՄՇԱԿՈՒՅԹԻ ԿԱՐԳԵՐՈՒՄ**

ՍԵՐԳԵՅ ԲՈՒՏԻՎԵՑ,

*Ուկրաինայի ընտանիքի և երիտասարդության քաղաքականության պետական
ինստիտուտ, Ուկրաինա, 01001, Կիև, Էսպլանադնա փողոց, 17,*

Էլ. հասցե՝ botivetssergij@i.ua

ՎԼԱԴԻՄԻՐ ԿԱՐԱՊԵՏՅԱՆ,

*Խ.Աթոլյանի անվան հայկական պետական մանկավարժական համալսարան, ՀՀ,
Երևան,*

Էլ. հասցե՝ vladimir.s.karapetyan@gmail.com

DOI: 10.24234/scientific.v1i43.4

ԱՄՓՈՓՈՒՄ

Հոդվածում բացահայտվում են իրավական մշակույթի կատեգորիաները՝ որպես անհատի ազատության ոլորտ, որը թույլ է տալիս սոցիալապես ընդունելի ձևով երիտասարդին գիտակցել սեփական նախասիրությունները, տաղանդները և հետաքրքրությունները: Քաղաքացիների յուրաքանչյուր նոր սերնդի առջև բարձրացվել է այն հարցը, թե ինչպես են նախորդների իրավական ձեռքբերումները համապատասխանում կյանքի ինքնիրացման իրողություններին և սոցիալական ինքնազարգացման հավաքական իմաստի իրականացման հեռանկարներին: Իրավական մշակույթի հիմնախնդիրների վերաբերյալ աշխատանքների վերլուծությունը հանգեցնում է թե՛ բուն խնդրի, թե՛ դրա գիտական լուծման մեթոդաբանական մոտեցումների արդիականության և բազմաչափության գիտակցման: Ժամանակակից երիտասարդության իրավական մշակույթի ձևավորումն ընդգրկված է իրավական մշակույթի, մասնավորապես՝ տղամարդու և երիտասարդների իրավագիտակցության, իրավական կրթության, վերապատրաստման և իրավական կրթության հարցերում մանկավարժական, հոգեբանական, փիլիսոփայական, սոցիոլոգիական, իրավական, քաղաքական,

տնտեսական գիտություններում, մշակութաբանություն, պետական կառավարում և սոցիալական հաղորդակցություն: Իրավական գիտակցությունը որպես մարդու գիտակցության չափումներից մեկը, դրսևորվում է նրա անհատական ձևավորման գործընթացում, որը աշխարհայացքային և մեթոդաբանական իմաստով դիտարկվում են Ն. Ա. Բերդյակի, Գ. Հեգելի, Է. Դյուրկհեյմի, Ռ. Իերինգ, Ի. Կանտի և ուրիշների կողմից:

Հետազոտության նպատակն է բացահայտել ժամանակակից երիտասարդության իրավական մշակույթի ձևավորման հումանիստական բնույթը՝ ներկայացնելով սոցիալական ինքնաշարժի մարմնավորումը՝ հիմնվորելով իրականության ճանաչման և փոխակերպման մեթոդների ընդհանուր գիտական կառուցվածքը և տիպաբանությունը դրանց զարգացման հարաբերություններում: Իրավական մշակույթի ձևավորման հիմնական մեթոդաբանությունը՝ որպես երևույթ և գործընթաց, սահմանվում է զարգացման գաղափարով, հիմնված ժամանակակից երիտասարդության սուբյեկտիվ ներթափանցման վրա՝ սեփական կանխատեսումների սոցիալական արտացոլման չափումներում:

Բանալի բառեր՝ սոցիալապես ընդունելի ձև, իրավական ձեռքբերումներ, բազմամասնագիտական խնդիրներ, իրավագիտակցություն, սոցիալական զարգացում, երիտասարդության ներդրում:

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

Անհատական ազատության ոլորտը հնարավորություն է տալիս երիտասարդին սոցիալապես ընդունելի ձևով գիտակցել սեփական նախասիրությունները, տաղանդները և հետաքրքրությունները: Միաժամանակ, երիտասարդի կողմից հասարակության իրավական մշակույթին տիրապետելու համատեքստում ձևավորվում է քաղաքացու կարգապահությունն ու պատասխանատվությունը, ինչը թույլ է տալիս իրացնել այդ ազատությունը: Սոցիալական գործընթացների կարգավորման արդյունավետությունը որոշվում է յուրաքանչյուր սոցիալական սուբյեկտի իրավական մշակույթի զարգացման մակարդակով, որը գոյություն ունի միայն նրա սոցիալապես պատասխանատու քաղաքացիների փոխազդեցության մեջ, որոնց մուտքն իրավական տարածք հնարավոր է սերնդից սերունդ միայն այս մշակույթի փոխանցման և զարգացման

միջոցով: Այս սոցիալական կայունությունը որոշում է քաղաքացիների յուրաքանչյուր նոր սերնդի առջև այն հարցը, թե որքանով են նախորդների իրավական ձեռքբերումները համապատասխանում կյանքի ինքնաիրացման իրողություններին և սոցիալական ինքնազարգացման հավաքական իմաստի իրականացման հեռանկարներին: Ընդհանուր իրավական կայունության ընդհանրացման անհրաժեշտությունը, հայեցակարգային թեզաուրուսի առկա մեկնաբանությունների կատեգորիկ անորոշությունը որոշում է խնդրի գիտական ըմբռնման հրատապ սոցիալական անհրաժեշտությունը, որը համապատասխանում է ժամանակակից իրողություններին:

Տնտեսական, քաղաքական, սոցիալական և մշակութային ոլորտներում փոփոխությունների դինամիկան որոշվում է քաղաքացիների սոցիալական գործունեությամբ, ովքեր ի վիճակի են իրականացնել իրենց իրավունքները և պաշտպանել դրանք օրենքով նախատեսված ձևերով՝ հարգելով այլոց իրավունքները և օրինական շահերը: Կոնկրետ անձի մեջ իրավագիտակցության մարմնավորման այս գաղափարը հաճախ փոխկապակցված է անհատի կողմից իրավական մշակույթի իրականացման սոցիալական պատկերի հետ, որը երիտասարդների կողմից միմյանց հետևելու չափանիշ է: Իրավաբանական մշակույթի բացակայությունն արտահայտվում է իրավունքի անհատականացման մեջ, որը հաճախ սահմանում է այդպիսի անձին որպես իրավական, խրախուսող, արտացոլվում է իրավաբանական անձի էության և նրա հիմնական հատկանիշների վերաբերյալ հասարակության վերափոխման հետ ունեցած հարաբերություններում: Երիտասարդության իրավական մշակույթի ձևավորման խնդրի գիտական լուծումը ժամանակակից սոցիալական պրակտիկայի պահանջն է, որը պայմանավորված է երիտասարդ սերունդների համար անբարենպաստ սոցիալ-քաղաքական և տնտեսական վերափոխումների հետևանքներով, որոնք նվազեցնում են հասարակության մշակութային, կրթական, հոգևոր ներուժը և որակը: Հասարակությանը ցուցադրվող վերափոխումների մասի հակառակ կողմը սոցիալական և միջանձնային հարաբերությունների քրեականացումն է, որի մեջ մտնելը հնարավոր է միայն նոր պայմաններում, ինչը երիտասարդներին թողնում է միայն այս անփոփոխ ընտրության առաջ: Այս առումով հատկապես կարևոր է

երիտասարդության իրավական մշակույթի՝ որպես ժամանակակից սոցիալ-մշակութային իրականության ինքնուրույն երևույթի, դինամիկայի մակարդակի և առանձնահատկությունների գիտակցումը:

Իրավական մշակույթը որպես հասարակության նորմատիվ մշակույթի ածանցյալ հասկանալի բնութագրվում է հարաբերական անկախությամբ, դրան կարելի է դիտարկել որպես իրավական վարկած, որը, սակայն, չունի բավականաչափ հիմնավորված ապացույցներ: Այն ներառում է նաև բազմաթիվ ժամանակակից իրավաբանների պնդումը, որ իրավական մշակույթը զարգանում է օրենքների համաձայն, որոնք որոշակիորեն տարբերվում են ընդհանուր հասարակության զարգացման օրենքներից և ունի իր գործունեության և զարգացման տրամաբանությունը և մարմնավորումը: Իրավական մշակույթի ձևավորման օրենքների տարանջատումը սոցիալական զարգացման օրենքներից անհասկանալի է դարձնում իրավական մշակույթի սուբյեկտիվության հարցը, ինչպես նաև մարդու և, մասնավորապես, երիտասարդների տեղը ոչ սոցիալական կամ արտամշակութային մշակույթի զարգացման տիրույթում: Արդյո՞ք սա նշանակում է, թե իրավական մշակույթի գործունեությունը և զարգացումը պայմանավորող կարևորագույն գործոններն ինքնաբավ են և գտնվում են դրա ներսում: Հավանաբար դա է երիտասարդության իրավական մշակույթի ձևավորման և զարգացման աստիճանը պայմանավորող գլխավոր խնդիրը: Մասնավորապես, ժամանակակից իրավական և հարակից հետազոտություններն իրավացիորեն համարում են, որ իրավունքը՝ որպես մշակութային երևույթ, իրավական մշակույթի ինքնակազմակերպման մշակութային կազմակերպություն է, որն ունի այնպիսի հատկություններ, որոնցով տարբերվում է յուրաքանչյուր հասարակության իրավական համակարգից: Հետևաբար, ցանկացած հասարակության մեջ մշակույթը բնութագրվում է փոփոխականությամբ, տարբերվում է մեկ այլ հասարակության մշակույթից: Միևնույն ժամանակ, ազգի, ռասայի, դասի, համայնքի, հասարակության իրավական մշակույթն արտացոլվում է այս կամ այն համայնքներին պատկանող անհատի իրավական մշակույթում, քանի որ երիտասարդներն առաջին հերթին կողմնորոշվում են այդ համայնքներում իրենց սեփական պատկանելության ընկալումներով: Միևնույն ժամանակ,

երիտասարդությունը՝ որպես իրավական մշակույթի սուբյեկտ, իր անձնական համատեքստի տեսանկյունով բավարար չափով ուսումնասիրված չէ նաև երիտասարդների իրավական ինքնաիրացման, իրավական ակտերի և իրավական ուղեցույցների միջոցով սոցիալական և իրավական ինքնաիրացման, երիտասարդների իրավական մշակույթին վերաբերող խնդիրները:

ՄԵԹՈԴԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Ժամանակակից մասնագիտական գրականության մեջ իրավական մշակույթի սահմանումներից առավել հաճախ դիտարկում են իրավագիտակցության քաղաքակրթական և մշակութաբանական հիմքերը՝ միտված խճանկարի զարգացմանը, ընդունված գիտակարգին (Петражицкий, Л. И., 2011), մշակույթի անհամակարգ տեսակին՝ կազմված տարասեռ, անհամապատասխան, աններդաշնակ բեկորներից (Иеринг, Р., 1912), որոնք բնութագրում են դրանք (հետխորհրդային մշակույթի ընդհանուր խճանկարային բնույթը ներառում է խեղաթյուրված իրավագիտակցության տեղական դրվագներ, ոչ իրավական կողմնորոշումներ և դրդապատճառներ՝ որպես երիտասարդության իրավական մշակույթի որոշիչ հատկանիշներ): Կարևոր բնութագիր է օրինական վարքագծի արժեզրկումը՝ որպես համընդհանուր մոդել, սոցիալական հրաժարականի աճը դեպի համատարած անօրինական վարքագիծ: Հավատքը սոցիալական ընդունելիության և նույնիսկ շեղումների բնականության նկատմամբ, արտահայտված ինքնոչնչացման և ինքնահաստատման միջև տարբերության կորստի նշանների նկատմամբ, ցույց է տալիս, որ ժամանակակից երիտասարդության իրավական մշակույթն ընդհանրապես ընտրովի չէ:

Ժամանակակից հետազոտությունների հիմնական մասը ցույց է տալիս, որ ուկրաինական հասարակությունում բարոյականության լիակատար ոչնչացում չի եղել, և երիտասարդներն իրենց առօրյա կյանքում, չնայած միկրոսոցիալական անբարենպաստ հանգամանքներին, հիմնականում առաջնորդվում են բարոյական և իրավական արժեքներով (Головченко, В. В., 2012, Домина, О. С., 2007), որոնք ինքնաբուխ սովորել են մեծերից: Ի տարբերություն այլ երկրների հետազոտությունների, որտեղ այս երևույթի առկայությունը չի արձանագրվել, տեղական հետազոտողներն իրավաբանական անձի սահմանումը դիտարկել են

որպես ուկրաինական պետության նոր մշակութային և իրավական երևույթ, քաղաքական համակարգի ժողովրդավարացման և իրավական հաստատման առարկա: Պետության և անհատի հարաբերությունների հիմքերը, իրավական մշակույթի (Попадинеч, Г., 2014) հիմնախնդիրների վերաբերյալ հայրենական և օտարերկրյա գիտնականների աշխատանքի վերլուծությունը ցույց է տալիս թե՛ խնդրի բուն և թե՛ դրա գիտական լուծման մեթոդաբանական մոտեցումների արդիականությունն ու բազմաչափությունը (Проца, О. Е., 2011): Առաջին հերթին, հետազոտական ջանքերի մոտիվացիոն սպեկտրի կիրառելիությունը՝ հիմնված սոցիալական պրակտիկայի հակասական պահանջների, խնդրի կիրառական չափումների վրա, որոնք չեն սպառում և չեն կարող այն ամբողջությամբ ծածկել, բացահայտված հակասությունների և շարժիչ ուժերի միասնության մեջ (Рабинович, П. М., 2016): Հարկ է նշել նաև խնդրի բովանդակության և էության, դրա թեզաուրուսի սահմանված տերմինաբանական, հայեցակարգային և կատեգորիկ ուրվագծման բացակայությունը: Համեմատաբար նոր է իրավական մշակույթի ըմբռնման մեջ ֆունկցիոնալ ասպեկտի առաջացումը, որը ներառում է դրա դրսևորման արտաքին ձևերի փոխազդեցությունն իրավունքի սուբյեկտների ներքին, որպես օրգանական, որակների հետ (Головченко, В. В., 1993): Օրենքի, դրա նպատակին համարժեք նորմերի և սկզբունքների համակարգը, որն ապահովում է ինչպես առկա իրավական կարգը, այնպես էլ տարբեր հասարակական-քաղաքական և պետական ինստիտուտների գործունեությունը, որն այս առումով ներառում է իրավական մշակույթի համար անհրաժեշտ բոլոր արժեքները, հասարակությունը, այսինքն՝ դրա կիրառումը և օգտագործումը (Шарапова, І. Я., 2015):

Այս մոտեցման ուսիլիտարիզմը ոչ միայն իրավական մշակույթին, այլև ընդհանրապես երիտասարդությանը, պետությանը և մասնավորապես երիտասարդության քաղաքակրթության (սոցիալականացման) ցուցիչին ընդհանրացված նշանակություն տալն է: Սոցիալական հարաբերությունների վիճակի նույնականացումը և ուղիների որոնումը ցուցիչներով համապատասխանում են իրավական մշակույթին, որպես սոցիալական կյանքի կատեգորիա, ցույց են տալիս կայուն հասարակական պահանջի առկայությունը, թե որակյալ

իրականացման համար ինչպես են անհատը և հասարակությունը սովորում և ձեռք բերում իրավական արժեքներ, ազատություններ, առաջնահերթություն տալով իրավական միջոցներով սոցիալ-տնտեսական և սոցիալ-մշակութային հակասությունների լուծմանը:

Ժամանակակից երիտասարդության իրավական մշակույթի ձևավորումը ներառում է իրավական մշակույթի, մասնավորապես, երիտասարդների իրավագիտակցության, իրավական կրթության (Сливка, С. С., 2008), վերապատրաստման և իրավական կրթության բազմապրոֆիլ խնդիրներ, որոնք առաջադրվել բազմաթիվ հետազոտություններում, հատկապես մշակութաբանության, հանրային կառավարման և սոցիալական հաղորդակցության ոլորտներում:

ՔՆՆԱՐԿՈՒՄ

Իրավական գիտակցությունը որպես մարդու գիտակցության չափումներից մեկը ձևավորվում է նրա անհատական ձևավորման գործընթացում: Աշխարհայացքի և մեթոդաբանական հիմքերի մեջ դիտարկվել են Бердяев Н.А. (1993,1994,1995), Гегель Г. (2008), Дюркгейм Э. (1990), Иеринг Р. (1912), Кант И. (1999, 2004, 2018), Новгородцев П. И. (1991), Петражицкий Л. И. (1900, 2011), Тард Г. (1998, 2016) և ուրիշների աշխատությունները:

Խնդրի մեթոդաբանական ակունքները, որոնք մենք ուսումնասիրում ենք, ծագում են այն ըմբռնումից, որ ցանկացած սոցիալական երևույթ իր բնույթով հոգեկան է, քանի որ դրանց գոյությունն անհնար է առանց մարդու, ով իր էությամբ հոգեկանի կրող է: Մեթոդաբանական այս մոտեցումն արտացոլում է ֆրանսիացի սոցիոլոգ Ժան-Գաբրիել Տարդի աշխատություններում առկա հայեցակարգի հիմնական թեզը: Այս ըմբռնմանը նպաստում է նաև նրա փոխաբերական համեմատությունը հասարակության ուղեղի հետ, որի բջիջն անհատական ուղեղն է, իսկ սոցիալական հարաբերությունները՝ անհատների փոխազդեցությունը: Այս փոխազդեցությունը ցանկությունների կամ գաղափարների շրջանառություն է, որոնք մարմնավորված են փորձի կամ իմիտացիայի, հակադրման, հարմարվողականության կամ գյուտի ձևերով:

Կիևի Սուրբ Վլադիմիրի Կայսերական համալսարանի իրավագիտության

Ֆակուլտետի շրջանավարտ, իրավունքի հոգեբանական տեսության հեղինակ Լև Յոսիպովիչ Պետրաժիցկին սահմանում է իրավունքը որպես իրական երևույթների հատուկ դաս՝ էթիկական փորձառություններ, որոնք ունեն ատրիբուտիվ-իրամայական դրսևորումներ: Զգացմունքների ազդեցության տակ գտնվող մարդը, ըստ Լ. Յ. Պետրաժիցկու, հակված է ունենալու արտաքին իշխանություն իրեն և այլ մարդկանց վերագրել տարբեր իրավունքներ և պարտականություններ՝ նրանց վրա նախագծելով իրենց ներքին համոզմունքները, թե ինչպես պետք է վարվել տվյալ իրավիճակում: «Նորմեր-օրենքների, իրավական ինստիտուտների և մարդկային վարքագծի դիադայի փոխազդեցությունը մարդկության կողմից վաղուց իրականացվել է անգիտակցաբար, սակայն սոցիոլոգիայի առաջացումը մարդկությանը թույլ տվեց գործել գիտակցված՝ վարելով հատուկ «օրենքի քաղաքականություն»: Այսպիսով, ըստ Լ.Յ. Պետրաժիցկիի, իրավունքի փիլիսոփայությունը բաժանված է երկու անկախ գիտությունների՝ իրավունքի տեսությունը որպես դրական գիտություն՝ առանց իդեալիզմի և մետաֆիզիկայի որևէ տարրերի, և իրավունքի քաղաքականությունը՝ որպես պրակտիկ դիսցիպլին, որը նախատեսված է իրավունքի գիտելիքը սոցիալական իդեալի հետ համատեղելու համար: Ասոցիացիայի և սոցիալական կազմակերպման ֆենոմենի գիտական ուսումնասիրության հոգեբանական մոտեցումը կիրառել է ամերիկյան սոցիոլոգիայի հիմնադիր Ֆրանկլին Գիդինսն իր «Սոցիոլոգիայի սկզբունքներ» աշխատության մեջ՝ հիմնավորելով «Գենդերային գիտակցություն» հասկացությունը: «Սեռի գիտակցություն» տերմինը հետազոտողը փոխառել է Ադամ Սմիթից (Смит А., 2018), ով, ինչպես Ա. Սմիթը, նշանակում է մարդու բնազդային գիտակցությունը, որը սոցիալական էակ է՝ պայմանավորված սեռի բնածին գիտակցությամբ: Ընտանիքի գիտակցությունը ժողովրդի զարգացման չափանիշ է: Անհատների վարքագծում այս չափանիշը տարբերվում է՝ ըստ դասակարգային և ռասայական հատկանիշների, ինչը կախված է նրանից, թե խմբի որ անդամների հետ է այն նույնականացվում: Սեռի գիտակցությամբ որոշվում է մարդկանց սոցիալական ցանկացած վարքագիծը, քանի որ գիտակցությունը մշտապես ազդում է նրանց վարքի բովանդակության վրա, ձևավորում է սոցիալական այնպիսի միտք, որն արտահայտվում է ցանկացած համայնքում և միշտ իր ծավալով ավելի մեծ է, քան ցանկացած անհատական

գիտակցություն: Հասարակական կարծիքն ու ավանդույթները, կոլեկտիվ վերաբերմունքն ու ցանկությունները, սոցիալական արժանիքներն ու արժեքները սոցիալական բանականության արդյունք են, ինչը համահունչ է հասարակական զարգացման մեջ կամային գործընթացների դերի ըմբռնմանը:

Հասարակության իրավական մշակույթի ձևավորման համար կարևոր նշանակություն ունի իրավունքի մշակութային և նորմատիվ հայեցակարգը՝ Թալքոթ Պարսոնսը (Парсонс Т., 2018), որով բացահայտվում է սովորութային իրավունքի հիմքերը և դրա առանձնահատկությունները: Ըստ Թ. Պարսոնսի իրավունքի հայեցակարգի՝ մշակույթը օրգանական ամբողջություն է, որի զարգացման ընթացքում ձևավորվում է կայուն հավասարակշռության նորմատիվ-իրավական համակարգ, որտեղ իրավունքը մշակույթի օբյեկտիվորեն բարդ երևույթ է, նույնական չլինելով պետության օրենսդրական գործունեության արդյունքներին: Իրավական մշակույթը կոնկրետ պատմական պայմաններում ապահովում է հասարակության նորմատիվային և կարգավորիչ կայունությունը, քանի որ այն մշակույթի անբաժանելի մասն է, որը մարմնավորված է իրավունքի իմացության և ըմբռնման մեջ՝ որպես օբյեկտիվ սոցիալ-մշակութային երևույթ: Այս հայեցակարգի հիման վրա ուկրաինական մշակույթն ամբողջությամբ արտացոլված է ուկրաինացիների իրավական մշակույթում, որը պետական օրենսդրության աղբյուր է:

Ուկրաինայում այս ոլորտում ժամանակակից հետազոտություններն իրականացրել են Վ.Վ. Գոլովչենկոն (Головченко В., 1993, 2005, 2012), Վ.Օ. Կոտյուկ (Котюк В., 2001), Ա.Ֆ. Կրիժանիվսկին (Крижанівський А., 2013, 2015), Պ.Մ. Ռաբինովիչը (Рабинович П., 2001, 2016), Ս.Ս. Սլիվկա (Сливка С., 2008) և ուրիշներ:

Ուկրաինայի և Եվրամիության միջև ասոցացման համաձայնագրի ստորագրման համատեքստում հասարակության իրավական մշակույթի ձևավորման հիմնախնդիրները և Ուկրաինայում իրավական նիհիլիզմի հաղթահարման հիմնական ուղղություններն ուսումնասիրել են Օ.Օ. Գանզենկոն (Ганзенко О., 2014), իրավական մշակույթի դերն օրենքի գերակայության մեջ՝ Ի. Վ. Օսիկան (Осика И., 2004), Գ. Օ. Պոպադինեչ (Попадинеч Г., 2007, 2014): Զինծառայողների իրավական մշակույթի վերաբերյալ ուսումնասիրություններ են կատարել Վ.Մ.

Ալեքսանդրովը (Александров В., 2012), Պ.Վ. Կվիտկինը, Օ.Վ Պրուդնիկովան, И. В. Դյատլովան (Квиткин П., Прудникова О. & Дятлова И., 2013), Ս.Մ. Սկուրիխինը (Скурихин С., 2009), ուսանող երիտասարդությանը՝ Դոմինա Օ.Ս (Домина О., 2007), քաղաքացիներինը՝ Մ. Տրեբինը (Требинь М., 2007):

Իրավական մշակույթի և մարդու իրավունքների մշակույթի հայեցակարգային հարաբերություններն ուսումնասիրվել են Գորբովի (Горбова Н., 2017), իրավական մշակույթի և իրավական մշակույթի հարաբերակցության սահմաններն ուսումնասիրվել են Օ.Ե. Պրոցի (Проць О., 2011), իրավական գիտակցության և իրավական մշակույթի ձևավորման հիմնախնդիրները Ուկրաինայում՝ Ի.Ի. Շարավարայի (Шаравара И., 2015) կողմից:

Կարելի է պնդել, որ ժամանակակից երիտասարդության իրավական մշակույթի ձևավորման հումանիստական բնույթը սոցիալական ինքնաշարժի մարմնացումն է, օգտագործելով իրականության ճանաչման և փոխակերպման մեթոդների ընդհանուր գիտական կառուցվածքը և տիպաբանությունը նրանց զարգացման և հարաբերությունների մեջ: Իրավական մշակույթի ձևավորման հիմնական մեթոդաբանությունը՝ որպես երևույթ և գործընթաց, զարգացման գաղափարն է, որը հիմնված է ժամանակակից երիտասարդության սուբյեկտիվ ներթափանցման վրա՝ սեփական կանխատեսումների սոցիալական արտացոլման չափումներում: Երիտասարդների ձևավորող փոխազդեցությունն իրականացվում է փոխներգործուն ուսուցման միջոցներով, դիտարկելով որպես ինքնուսուցում և ուսուցում սեփական զարգացման ինտերպոլացիայի մեջ:

Ժամանակակից երիտասարդության իրավական մշակույթի ձևավորման գործընթացի և սոցիալական իրականության մեջ դրա ինքնիրացման գործընթացի հետազոտման մեթոդաբանությունը տեղին է, քանի որ դրա բովանդակության վրա ազդում են ներքին և արտաքին ծագման բազմաթիվ գործոններ, որոնցից ամենակարևորն անհատի դերն է: Սակայն երիտասարդների սուբյեկտիվությունը, փոխգործակցությունը պետական կառույցների հետ դեռևս անորոշ է: Իրավական մշակույթի ձևավորման գործընթացը, որը դիտվում և ընկալվում է որպես քաղաքացիական հասարակության ինստիտուտների ներուժի վիճակի ճանաչում և ներգրավում պետականաշինության գործընթացներում, պրոյեկտիվ է և դրա

հիմնական իմաստը փոխանցումն է սուբյեկտից օբյեկտ: Հակասությունները և կոնֆլիկտներն անխուսափելի են, քանի որ այս մոտեցումը հանրային իրազեկումից դուրս է թողնում ժամանակակից երիտասարդության ինտրոակտիվ միջսուբյեկտիվ փոխազդեցությունը:

Մեթոդաբանական մեծ նշանակություն ունի Թ. Պարսոնսի (Парсонс Т., 2018). ինստիտուցիոնալ լեգիտիմացման մասին դրույթը, որը ընկած է իշխանության հիմքում՝ որպես իշխանության ուղղակի ածանցյալ, և որոշում է փոխներթափանցման գոտու գոյությունը սոցիալական և անձնական համակարգերի միջև:

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ

Այսպիսով, ժամանակակից երիտասարդության իրավական մշակույթի ձևավորման մեթոդաբանությունը, որպես սոցիալական իրականության ստեղծման երևույթ և գործընթաց, պահանջում է հետազոտություն ընդհանուր գիտական կառուցվածքի և իրականության ճանաչման, փոխակերպման մեթոդների զարգացման և փոխհարաբերությունների վերաբերյալ, հումանիստականին բնորոշ սոցիալական ինքնաշարժի մեթոդաբանական միջոցներով: Իրավական մշակույթի ձևավորման հիմնական մեթոդաբանությունը՝ որպես երևույթ և գործընթաց, սուբյեկտիվ ինտրոսպեկցիայի վրա հիմնված զարգացման գաղափարն է՝ որպես ժամանակակից երիտասարդության սեփական օբյեկտիվության սուբյեկտիվացում է՝ ինքնազարգացման հնարքներով, ուղղված երիտասարդների անձնական իրավունքների պաշտպանության արդիականացմանը՝ այդ թվում նաև երիտասարդների հետ աշխատող հասարակական կազմակերպությունների ամենօրյա ջանքերով: Հետևաբար երիտասարդության իրավունքների վիճակի մանրակրկիտ վերլուծությունը, մասնավորապես՝ կապված գենդերային խնդիրների, երիտասարդության իրավունքների օրենսդրական պաշտպանության, հասարակական և հանրային հատվածի դերակատարների միջև համագործակցության մեխանիզմների և պայմանների համակարգային հետազոտումը միտված է ապահովելու երիտասարդության իրավունքների իրականացումը պետական և տեղական մակարդակներում: Տեղեկատվական և վերլուծական նյութերի առանցքը երիտասարդների իրավունքների և նրանց

իրավական մշակույթի մակարդակի ապահովման խնդիրն է:

Հետազոտության արդյունքների գործնական օգտագործումն ունի իր նպատակը և ուղղված է երիտասարդական քաղաքականության բոլոր դերակատարներին, ովքեր նպատակ ունեն, վերցնում կամ նախատեսում են մասնակցել ժամանակակից երիտասարդության իրավական մշակույթի ձևավորմանը: Այդ իմաստով կարևորվում են օրենսդրական նախաձեռնության սուբյեկտները, նրանց կազմակերպչական, վերլուծական, փորձագիտական և հետազոտական կառույցները, գործադիր և դատական մարմինները, հասարակական միավորումները, որոնք ներգրավված են երիտասարդական քաղաքականության իրականացման մեջ:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՑԱՆԿ

- Александров, В. М.** (2012). Правовая культура військовослужби як чинник формування правової держави, Харьков. *Особенности. Подозрение. Право: Материалами Мижнар. Наук.-Практ. Конф.*, 484–486.
- Бердяев, Н. А.** (1993). *О назначении человека*. Москва: Республика.
- Бердяев, Н. А.** (1994). *Философия свободного духа*. Москва: Республика.
- Бердяев, Н. А.** (1995). *Царство Духа и Царство Кесаря*. Москва: Республика.
- Ганзенко, О. О.** (2014). Основни направлениями подолання правового ни'гизму в Украине. *Вестник Запорожского Национального Университета.*, 3, 20–27.
- Гегель, Г.** (2008). *Феноменология духа*. Москва: Академический проект.
- Головченко, В. В.** (1993). *Правовое воспитание молодежи: питание методологии*. Киев.
- Головченко, В. В.** (2005). *Право в жить люди*. Киев: Орияни.
- Головченко, В. В.** (2012). *Правозащита и защита прав людей в суверенной Украине*: Чернигов.
- Горбова, Н. А.** (2017). Права культуры та культура прав людей: спи'ввидношення понимают та шляхи и'внедрить. *Порывно-Аналитическое*

- Домина, О. С. (2007). *Формування правової культури студентської молоді в умовах сучасного українського учеництва*: автореф. дис. канд. юрид.наук: 12.00.01. Київ.
- Дюркгейм, Э. (1990). *О разделении общественного труда*. Москва: Наука.
- Иеринг, Р. (1912). *Борьба за право*. Москва: Вестника знания.
- Кант, И. (1999). *Основы метафизики нравственности*. Москва: Мысль.
- Кант, И. (2004). *Рефлексии до критики чистого разума*. Киев: Юниверс.
- Кант, И. (2018). *Пролегомены до каждой майбутной метафизики, яка може постати як наука*. Харьков: Фолио.
- Квиткин, П. В., Прудникова, О. В., & Дятлова, И. В. (2013). Правовая культура военных служб: теоретико-методологические основы анализа. *Вісник. Національного Університету «Юридическа Академия Украины Имени Ярослава Мудрого*, 3(17), 240–242.
- Котюк, В. О. (2001). *Основы державы и права: навчальний посібник. 3-тє вид.* Київ: Атика.
- Крижанивский, А. Ф. (2013). Историясофия правового порядка: сборник загальноцивилизационного дискурса. *Вестник Национальной Академии Правовых Наук Украины.*, 2(73), 72–77.
- Крижанивский, А. Ф. (2015). Ипостаси конституционного правового порядка. *Юридический Висник.*, 3, 41–46.
- Новгородцев, П. И. (1991). *Об общественном идеале*. Москва: УРСС.
- Осика, И. В. (2004). *Права культуры у формуляний правової, соціальної держави*: автореф. дис. . . . канд. юрид. наук: 12.00.01. Київ.
- Парсонс, Т. (2018). *Социальная система*. Москва: Академический проект.
- Петражицкий, Л. И. (2011). *Теория и политика права. Избранные труды*. СПб.: Университетский издательский консорциум.
- Петражицкий, Л. И. (1900). *Очерки философии права. п. 1. Основы психологической теории права*. С. Петербург:
- Попадинеч, Г. О. (2007). *Украинский святоглядно-философский гуманизм как*

засада розвивати національну правову культуру: дис. . . .
канд. филос. наук : 12.00.12; Київ. нач. ун-т.

- Попадинец, Г.** (2014). Правовая культура как важный элемент правовой системы Украины. *Вестник Национального Университета «Львовская Политехника»*, 782, 123–128.
- Проць, О. Е.** (2011). Правовая культура та правокультурність: межі корейський. *Часопис Київського Університету Права*, 3, 77–81.
- Рабинович, П. М.** (2001). *Основи загальної теорії права та держави. Видання 5-те, зьмінами: навчальний посібник*. Київ: Атика.
- Рабинович, П. М.** (2016). Міжнародні стандарти прав людей: влада, загальне розуміння, класифікація. *Вестник Національної Академії Правових Наук України.*, 1, 9–29.
- Сливка, С. С.** (2008). *Юридическа деонтологія: початковий посібник*. Київ: Атика.
- Смит, А.** (2018). *Багатство народів. Дослідження про природу та причину добробуту націй*. Київ: Наш формат.
- Тард, Г.** (2016). *Монадологія і соціологія*. Пермь: Жиль Пресс.
- Тард, Г.** (1998). *Психологія толп*. Москва: КСП.
- Требинь, М. П.** (2007). Права культури громадян в українському суспільстві. *Наукові Записки Харківського Університету Повітряних Сил. Соціальна Філософія, Психологія.*, 1(27), 3–9.
- Шаравара, І. Я.** (2015). Відношення правосвідомості, моралі і права в системах соціальних норм. *Право і Подозрительність*, 5(3), 43–48.

REFERENCE LIST

- Aleksandrov, V. M.** (2012). Pravovaya kul'tura voennosluzhby kak faktor formirovaniya pravovogo strany, Har'kov. (*Legal culture of military service as a factor in the formation of a legal country, Kharkiv*). Osobennosti. Podozrenie. Pravo: Materialami Mizhnar. Nauk.-Prakt. Konf., 484–

- Berdyaev, N. A.** (1993). O naznachenii cheloveka. (*About the appointment of a person*). Moskva: Respublika.
- Berdyaev, N. A.** (1994). Filosofiya svobodnogo duha. (*Free Spirit Philosophy*). Moskva: Respublika.
- Berdyaev, N. A.** (1995). Carstvo Duha i Carstvo Kesarya. (*The Kingdom of the Spirit and the Kingdom of Caesar*). Moskva: Respublika.
- Domina, O. S.** (2007). Formirovanie pravovoj kul'tury studencheskoj molodezhi v usloviyah sovremennogo ukrainskogo uchenichestva. (Formation of the legal culture of student youth in the conditions of modern Ukrainian apprenticeship). avtoref. dis. kand. yurid.nauk: 12.00.01. Kiev.
- Dyurkgejm, E.** (1990). O razdelenii publichnogo truda. (*On the division of public labor*). Moskva: Nauka.
- Ganzenko, O. A.** (2014). Osnovnye napravleniya preodoleniya pravovogo nigigizma v Ukraine. (*The main directions of overcoming legal nihilism in the Ukraine*). Vestnik Zaporozhskogo Nacional'nogo Universiteta., 3, 20-27.
- Gegel', G.** (2008). Fenomenologiya duha. (*Phenomenology of Spirit*). Moskva: Akademicheskij proekt.
- Golovchenko, V. V.** (1993). Pravovoe vospitanie molodezhi. (*Legal education of youth*). pitanie metodologii. Kiev.
- Golovchenko, V. V.** (2005). Pravo na zhit' lyudi. (*The right to live people*). Kiev: Oriane.
- Golovchenko, V. V.** (2012). Pravozashchita i zashchita prav lyudej v suverennoj Ukraine. (*Human rights protection and protection of the rights of people in sovereign Ukraine*). CHernigov.
- Gorbova, N. A.** (2017). Prava kul'tury i kul'tura prav lyudej: sootnosheniya ponimayut i puti i vnedrit. (*The rights of culture and the culture of people's rights: ratios understand and ways and implement*). Poryvno-analiticheskoe pravo, 1, 16–18.

- Iering, R.** (1912). Bor'ba za pravo. (*Struggle for right*). Moskva: Vestnika znaniya.
- Kant, I.** (1999). Osnovy metafiziki npravstvennosti. (*Fundamentals of the metaphysics of morality*). Moskva: Mysl'.
- Kant, I.** (2004). Refleksii k kritike chistogo razuma. (*Reflections on the Critique of Pure Reason*). Kiev: YUnivers.
- Kant, I.** (2018). Prolegomeny k kazhdoj budushchej metafizile, kotoraya mozhet predstat' kak nauka. (*Prolegomena to every future metaphysile that can appear as a science*). Har'kov: Folio.
- Kotyuk, V. O.** (2001). Osnovy gosudarstva i prava. (*Fundamentals of state and law*). uchebnoe posobie. 3-e izd. Kiev: Attika
- Kryzhanivskij, A. F.** (2013). Istoriyaosofiya pravovogo poryadka. (*History of the philosophy of the legal order*). sbornik obshche-civilizacionnogo diskursa. Vestnik Nacional'noj Akademii Pravovyh Nauk Ukrainy., 2(73), 72–77.
- Kryzhanivskij, A. F.** (2015). Ipostasy konstitucionnogo pravovogo poryadka. (*Hypostases of the constitutional legal order*). YUridicheskij Visnik., 3, 41-46.
- Kvitkin, P. V., Prudnikova, O. V., & Dyatlova, I. V.** (2013). Pravovaya kul'tura voennyh sluzhb: teoretiko-metodologicheskie bazy analiza. (*Legal culture of military services: theoretical and methodological bases of analysis*). Vestnik. Nacional'nogo Universiteta «YUridicheskaya Akademiya Ukrainy Imena YAroslava Mudrogo, 3(17), 240–242.
- Novgorodcev, P. I.** (1991). Ob obshchestvennom ideale. (*About the social ideal*). Moskva: URSS.
- Osyka, I. V.** (2004). Prava kul'tury v formulyane pravovoj, social'noj derzhavy. (*The rights of culture in the formula of a legal, social power*). avtoref. dis. kand. YUrid. nauk: 12.00.01. Kiev.
- Parsons, T.** (2018). Social'naya sistema. (*Social system*). Moskva: Akademicheskij proekt.
- Petrzhickij, L. I.** (1900). Ocherki filosofii prava. (*Essays on philosophic law*). p. 1. Osnovy psihologicheskoy teorii prava. S. Peterburg:
- Petrzhickij, L. I.** (2011). Teoriya i politika prava. (*Theory and politics of law*). Izbrannye

trudy. SPb.: Universitetskij izdatel'skij konsorcium.

- Popadynech, G.** (2014). Pravovaya kul'tura kak vazhnejshij element pravovoj sistemy Ukrainy. (*Legal culture as the most important element of the legal system of the Ukraine*). Vestnik Nacional'nogo Universiteta "L'vovskaya Politehnika", 782, 123-128.
- Popadynech, G. O.** (2007). Ukrainskij svyatoglyadno-filosofskij gumanizm kak osnova razvivat' nacional'nuyu pravovuyu kul'turu. (*Ukrainian sacred-philosophical humanism as a basis for developing a national legal culture*). dis. kand. filos. nauk: 12.00.12; Kiev. nach. un-t.
- Proc, O. E.** (2011). Pravovaya kul'tura i pravokul'turnost'. (*Legal culture and culture of legacy*). granicy korejskogo. ZHurnal Kievskogo Universiteta Prava, 3, 77-81.
- Rabinovich, P. M.** (2001). Osnovy obshchej teorii prava i gosudarstva. (*Fundamentals of the general theory of law and state*). Izdanie 5-e, s peremenami: uchebnoe posobie. Kiev: Attika.
- Rabinovich, P. M.** (2016). Mezhdunarodnye standarty prav cheloveka: vlast', obshchee ponimanie, klassifikaciya. (*International human rights standards: power, common understanding, classification*). Vestnik Nacional'noj akademii pravovyh nauk Ukrainy., 1, 9-29.
- Sharovara, I. E.** (2015). Sootnoshenie pravosoznaniya, morali i prava v sistemah social'nyh norm. (*Correlation of legal consciousness, morality and law in the systems of social norms*). Pravo i Podozritel'nost', 5(3), 43-48.
- Slivka, S. S.** (2008). YUridicheskaya deontologiya. (*Legal Deontology*). nachal'nyj posobie. Kiev: Attika.
- Smit, A.** (2018). Bogatstvo narodov. Issledovaniya o prirode i prichine blagosostoyaniya nacij. (*Wealth of nations. Study on Nature and Cause of the Welfare of Nations*). Kiev: Nash format.
- Tard, G.** (2016). Monadologiya i sociologiya. (*Monadology and sociology*). Perm': ZHil' Press.

Tord, G. (1998). *Psihologiya tolp. (The psychology of crowds)*. Moskva: KSP.

Trebin', M. P. (2007). *Prava kul'tury grazhdan v ukrainskom obshchestve. (Cultural rights of citizens in the Ukrainian society)*. Nauchnye zapiski Har'kovskogo Universiteta Vozdushnyh Sil. Social'naya Filosofiya, Psihologiya., 1(27), 3-9.

РЕЗЮМЕ

ИНДИВИДУАЛЬНАЯ СВОБОДА МОЛОДЕЖИ В КАТЕГОРИЯХ ПРАВОВОЙ КУЛЬТУРЫ

СЕРГЕЙ БОТИВЕЦ, ВЛАДИМИР КАРАПЕТЯН

Статья раскрывает категории правовой культуры как сферы индивидуальной свободы, которая позволяет молодым людям в общественно приемлемой форме реализовывать собственные предпочтения, задатки способностей и интересы. Актуализирована постановка перед каждым новым поколением граждан вопроса о том, насколько правовые приобретения предшественников отвечают реалиям жизненного самоосуществления и перспективам воплощения коллективного смысла общественного саморазвития, субъектом которого является молодежь. Осуществлен анализ работ по проблемам правовой культуры, который свидетельствует об актуальности и многомерности как самой проблемы, так и методологических подходов к ее научному решению. Формирование правовой культуры освещено в мультидисциплинарной проблематике правовой культуры, правосознания человека и молодого человека в частности, правового воспитания и правового образования в области педагогических, психологических, философских, социологических, юридических, политических, экономических наук, культурологии, государственного управления и социальных коммуникаций. Правосознание как одно из измерений сознания человека, которое формируется в процессе его личностного становления, в мировоззренческих и методологических основах рассмотрено в трудах Н.А.Бердяева, Г.Гегеля, Ф.Гиддингса, Э.Дюркгейма, Р.Иеринга, И.А.Ильина, И.Канта и других. Гуманистическая природа формирования правовой культуры

современной молодежи представлена воплощением социального самодвижения, которое требует исследования с применением общенаучной структуры и типологии методов познания и преобразования действительности в их развитии и взаимосвязях. Основной методологией формирования правовой культуры как явления и процесса определена идея развития, которая основывается на субъективной интроспекции современной молодежи в измерениях социального отражения собственных проекций.

Ключевые слова: общественно приемлемая форма, правовые приобретения, мультидисциплинарная проблематика, правосознание, социальное самодвижение, идея развития, интроспекция современной молодежи.

ABSTRACT

INDIVIDUAL FREEDOM OF YOUTH IN CATEGORIES OF LEGAL CULTURE

SERGEY BOTIVETS, VLADIMIR KARAPETYAN

The article reveals the categories of legal culture as a sphere of individual freedom, which allows a young person to realize own preferences, talents and interests. Each new generation faces to the legal achievements of the predecessors correspond to self-realization and prospects of realizing the collective meaning of social self-development. The analysis of works on the issue testifies to the relevance and multidimensionality of both the problem itself and the methodological approaches to its scientific solution. The formation of legal culture of modern youth is covered in multidisciplinary issues of legal culture, legal awareness of man and young people in particular, legal education, training in pedagogical, psychological, philosophical, sociological, political, economic sciences, culture, public administration and social communications. Legal consciousness is formed in the process of personal development. The humanistic nature of the formation of modern youth's legal culture is represented by the embodiment of social self-movement, which requires general scientific structure and typology of methods of cognition and transformation of reality in their development and relationships. The main methodology

of formation of legal culture as a phenomenon and process is defined by the idea of development.

Key words: socially acceptable form, legal achievements, multidisciplinary issues, legal awareness, social self – movement, development, the introjection of modern youth.

Հոդվածը ստացվել է ' 14.04.2022

Հոդվածը ուղարկվել է գրախոսման' 03.05.2022:

Հոդվածը երաշխավորվել է հրատարակման' 20.06. 2022: